

Alföldy Jenő

## KETTŐSPORTRÉ, AVAGY A MINDENSÉG SZINONIMÁI

– *Pintér Lajos: tóth menyhért-énekek* –

Megszokott modor, hogy a költő kis betűvel írja könyve fölé a neveket. Pintér Lajos eddigi legkiválóbb kötetében a tóth menyhért-énekek\* azonban mást sejtetnek: az azonosulásban is jelen levő személyességet. A költő úgy fejezi ki önnön lelkületét, mintha Tóth Menyhért (1904– 1980), az európai szinten is remeklő kiskunsági festőművész nevében szólna. Szerénységnél több: alázat rejlik a megnevezésben. Igaz, hogy a képzőművész (nevezzük így, hiszen nemcsak festő, hanem szobrász is volt) műveitől ihletetten, Pintér a maga befogadói pozícióját megtartva, saját szemléletét fejezi ki a képekről írván. A művész nevének kis betűs írása a költő alázatát jelzi a magyar képzőművészet klasszikusa iránt: a vele azonosuló önmagára utal vele Pintér Lajos. Kézenfekvően azonos bennük, hogy mindketten az Alföld emberei, ennek a tájnak, ennek a látszólag sivár, valójában színes világnak neveltjei, szoros kapcsolatban a föld megmunkálóival. Tóth Menyhért maga is földmunkás volt, s neki nemcsak a fölmenői foglalkoztak zöldség- és fűszertermesztéssel, mint a költő bolgárkertész elődei apai ágon. A művésznek sokáig ez volt az egyetlen megélhetési forrása, mert a „szocialista realizmus” őreinek akkor sem voltak ínyére művei, ha életművének alaptémái közé tartozott a paraszti munka és maga a parasztember. Azt pedig jobban ismerte, mint az ötvenes évek felkapott festői, kik fényképszerűen pingálták le Rákosit a nyakáig érő búzában fontoskodva, mintha mondaná: „ez idén szép lesz a termésünk”. Tóth Menyhért a föld embere, *Anteusza* volt. Rökkantságából föltámadva művelte a földet. (Dolgozott festő-mázoló munkásként is, ha kellett.) Szó szerint értendő, amit Pintér Lajos kedvence, Nagy László írt „Jön a fájdalom fölfelé” kezdetű versében (*Én és a fájdalom*). Sokszorosan megszenvedte a műveit, ellenállva testi

---

\* Orpheusz Kiadó, Budapest, 2018.

csonkaságának és kirekesztettségének, el nem tántoríthatva művészi lényegétől.

Messzire vezetne, ha most belemerülnék a Duna–Tisza közti táj és ember géniuszát festészetében megelevenítő nagymester titkaiba, legtöbbször frontális emberábrázolásának monumentalitásába és hol idolszerű, hol ikonszerű szakralitásába. Egy-két jellemzőjét azért még emlitem, tekintettel a hozzá vonzódó Pintér Lajos lelki rokonságára. Arra, hogy a „mindenség-gyökerű”, mindenség-törzsű és termésű nagyvonalúság nála is kivételesen gondos mesteremberi gondossággal párosul. A festmények felület-megmunkálása kivételesen egyéni. Finoman rója az ecset, a spatula barázdáit; összevethető a pointillizmus hírességeivel. Pintér Lajos is ilyenszerű mestere a nyelvnek, a versformálásnak, verslátomásnak, miközben gyerekemlékeit idézve, Tóth Menyhért képeihez hasonló „naivitással” idézi meg a tudat előtti, alatti lét alapélményeit. Figyelmét a részletekben is az egyetemességre, a napenergia tiszta fehérségére fordítja, hogy a világot leképezze és a maga érzéseivel tölthesse föl. Az energiaátadásban rejlik a mindenkori művészet lényege: ritmusban, érzékelhetőségben, gondolatban. Abban, ami elkülönít a véletlenszerűtől, esetlegestől. Ami Tóth Menyhértnél az (olykor Van Goghra emlékeztetőn) hullámozó vonalak, görbületek és a színes fény-atomok fodrozása, apró vonalakká elhúzott pont-festő módszere, az Pintér verseiben a mondatok, szavak, szótagok, hangok ritmikája, vokalizált gondolatritmusa. A művekben ettől is, attól is – a mestertől s az általa megihletett tanítványtól – megtapasztalhatjuk a földhözragadtságában is kozmikus, éteri energiaátvitelt, az alkotás gyönyörűségében akkumulált áram feszültségét. Ez az energia nem merül ki, ezért hatnak ránk áramütésszerűen minden időben Tóth Menyhért ó-asszír állatfigurákat idéző, tízezer éves szobrászi hatású bálványai, végtelenbe tekintő hűsvét-szigeti fejei, *ősanya-vénuszai*, fészületei, a Földanya kerektségére utaló gömbfejei. Ezt a hatást közvetítik a dalköltészet eszközeivel és módszereivel Pintér Lajos énekei.

Dalai persze másképpen hatnak, másként szuggerálnak, mint Tóth Menyhért jellegzetesen aszimmetrikus tekintetű szempárjai. Magától értetődik, hogy analógiákat, egybecsengéseket fedez föl a rajongva szeretett mester és önmaga között, már a sorsukban is. A felnőttkorukra is kiható gyerekkori betegségükben, az Alföldhöz kötöttségükben, a mezei munkában, az alkotói magányban s a megszenvedett

életörömben. De fontos a gondolat születése és életteli ragyogása is a dolgok fölött: a szerelemben való megfogadás, a várandósság, a világrajövetel, szerelmes virágzás és az anyaság léttörvényeinek tisztellete. A verskötet címlapján a művész egyetlen szál virága látható. Rajta egy vérpiros csepp, az apró virágtányér közepében. Mintha egy széttört tojás fehérjében úszó, megtermékenyült sejtsomót látnánk: az élet keletkezésének csiráját, de az életáldozat tudatát is, a vérszínű végzet mementóját. Pintér érzi, hogy Tóth Menyhértnél nincsen külön kicsi és nagy, csak rész és egész van: minden élet, az övé is, az „örök” élet egy részlete, a végtelenség nézőpontja, a krisztusi szenvedés vércsöppje.

*Virágcsendélet* című verse így társítja azokat a dolgokat, amelyek összetartoznak: „én láttam nehéz sorsotokat / szántottatok vetettetek / magatokat vetettétek be / az árva földbe teremjete / istenem adj esőt kértétek / (...) fénylett az ég fénylett a föld / fénylett a földben / a holtak csontja / (...) én örült festő én adok / csendet életet én adok / virágot tőlem kaptatok / eltorzult arcú asszonyok / csendélettel festem tele / a házat / csendélettel a falut a várost / a pusztulásra szánt világot / ragyogjanak éjtekben / gyönyörű élő színeim”. Pintér – hogy a magyar költészet ősi rímpárjával éljek – egy *virágban* ragadja meg a *világot*, ahogy a festő is. Bartók szavával: a mikrokozmoszban a makrokozmoszt. A vers hangszerelése modern, ritmusbeli őselemei népköltészeti eredetűek. Olykor meseszerűek, kitalált, mégis hiteles anekdotára kristályosítva.

Főntebb érintettem a „naiv” fogalmát. „Menyus” mesternél s az ő nevében megszólaló, önmagát a festő helyébe képzelő, a képet belülről átélő *poétagyerkőcök* című énekével segít megvilágítanom, hogyan kell a „naivat” érteni. „Jókedvemben festettem / ezt a képet / kezükkel lábukkal / kalimpálnak / a gyerkőcök az égnek”. József Attila villantotta föl az *Eszmélet* hajnal-szakaszában az élet korai örömét. A meszterkéletlenséget és tisztaságot értem e naivitáson, mintha a „vámos” Rousseau-ról vagy Csontváryról beszélnék. Vagy egy hároméves gyerek rajzáról, akit még Picasso is „irigyelt”. Pintérnek (gyerekversek írójaként is) jó érzéke van ehhez a bölcs naivitáshoz. Közvetlen kapcsolatban van – *még* vagy *már?* a mindenséggel.

Hangulatában, gondolati tartalmában is telitalálat az *arany aratás*: a tóthmenyhérti világkép tömör, költői összefoglalása. „Nézd csak ezt az izzó képet / ezt a tóth menyhért képet / arany aratás / átjárják a

ragyogó / napfény színei / a fehér az aranyárga / a rózsaszín a kék / hátul a kaszások / (...)alakjuk kört formál / mert a kör / tóth menyhértnél a / közösségnek jelformája / (...) csak a kéveszedő lány / ő dolgozik még serényen / szorít egy ölelés búzáat / szorítja büszkén öléhez / mind a kettő / onnan fakad (...) búzából fakadó élet / öléből éledő élet”.

Tóth Menyhért sokszor hallott epiteton pregnánsza: „fehérre fest fehérrel”. Pontosítom: a fehér árnyalataival. Van hófehér, jégfehér, virágfehér, mézfehér, gyolcsfehér, vászonfehér, menyasszonyfehér, felhőfehér, tojásfehér, csontfehér és még ezernyi más. Van rózsaszínes átvérzettgéz-fehér és havibajosvatta-fehér is, Pilinszky, Juhász Ferenc szótárából kölcsönözve a szót. Soha olyan változatosságot a színekben, mint aminőt Tóth mester adott – csak a fehérreivel! – a magyarságnak a színbontásos, prizmaszemű Egry József óta. Pintér *Gea* földistennőről írt versében foglalja szavakba a fehérséget mint szintéziseszmét: „aktot festetem / hófehér aktot / mintha az ég / ez örök alkotó / a tájat hóeséssel / fehérre festené / ez akton minden / fehér hófehér / a mellek hegyvölgye / és az öl / és a kar / az ölelő”...

Íme a mindenség szinonimái.

